

М. С. Солопчук, Г. В. Бесарабчук, Д. М. Солопчук

ПРАКТИКА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

В даній статті автори зробили спробу проаналізувати, обґрунтувати та узагальнити власні результати організації і проведення виробничої (педагогічної) практики на факультеті фізичної культури в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Ключові слова: фізична культура, кредитно-модульна система, виробнича (педагогічна) практика, професійна діяльність, професійні знання, уміння та навички.

Актуальність. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включаючи вищу освіту України, яка чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи та здійснює для цього модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог і дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. В 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких і сформували згодом принципи Болонської декларації. Лісабонська угода декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем освіти і науки, зможе бути мобільними на європейському ринку праці.

Через рік чотири країни – Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина – підписали Сорбонську декларацію, завдання якої спрямовані на створення відкритого європейського простору вищої освіти, який має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи кредитів (ECTS), міжнародне визнання як рівня вищої освіти, що надає особі кваліфікацію та право продовжувати навчання за програмами магістра відповідно до положень Лісабонської угоди.

Саме так поступово створювалися умови для інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн. Україна була і є активним учасником цих процесів. Обрані шляхи модернізації вищої освіти України відповідають загальноєвропейським підходам. Принципи Болонської декларації повною мірою запроваджені у 2010 році.

Основним завданням на цей період є впровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічних ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. ECTS стане багатопільовим

інструментом визнання й мобілізації, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн. Важливий момент запровадження акумулюючої кредитної системи – можливість враховувати не тільки навчальне навантаження, а й усі досягнення студента, зокрема, участь в наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень повинно стати основою для вирішення ще однієї задекларованої в Болонській мети – створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників на теренах Європи.

Обов'язковою також вважається наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти.

Загалом, визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є:

- ◇ якість підготовки фахівців;
- ◇ зміцнення довіри між суб'єктами освіти;
- ◇ відповідність європейському ринку праці;
- ◇ мобільність;
- ◇ сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки;
- ◇ посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Ці вимоги є важливі у програмі розвитку вищої освіти України.

Сьогодні поставило перед вищою школою України завдання підготовки таких фахівців фізичної культури, які б мали вагому цінність на ринку праці. Вирішення цієї проблеми потребує підвищення уваги до самостійної роботи студента, розробки нових технологій навчання та контролю знань, які б спрямовували виховання майбутнього вчителя фізичної культури у напрямку набуття ним необхідних професійних знань, умінь та навичок.

Метою дослідження є створення моделі неперервної практики від бакалаврів до магістрів у майбутніх фахівців фізичної культури згідно з вимогами кредитно-модульної системи навчання.

Обговорення результатів дослідження. Практика на факультеті фізичної культури є важливим ланцюгом між навчанням майбутніх учителів фізичної культури та їх самостійною професійною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах. У ході практики відбувається формування цілісної структури професійної діяльності вчителя фізичної культури на основі інтегрування професійних знань, умінь та навичок.

До переходу на кредитно-модульну систему навчання організації практики на факультеті фізичної культури планувалася на третьому та четвертому курсах навчання (всього 14 тижнів).

Згідно з новими навчальними планами факультету фізичної культури напряму «Фізичне виховання», ми пропонуємо таку струк-

туру практики, що має довгостроковий багатofакторний характер та охоплює усі шість років навчання – від бакалавра до магістра:

1. **Попередній етап** – навчальні практики з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, а саме: теорія і методика ковзанярського спорту (1 курс, 1 тиждень); теорія і методика викладання лижного спорту (2 курс, 1 тиждень); теорія і методика викладання плавання (2 курс, 1 тиждень); організація краєзнавчо-туристичної діяльності (2 курс, 1 тиждень).

2. **Підготовчий етап** – виробнича (педагогічна) практика на базі літніх дитячих оздоровчих таборів (3 курс, 3 тижні).

3. **Базовий етап** – психолого-педагогічна практика (4 курс, 1 тиждень).

4. **Основний етап** – виробнича (педагогічна) практика на базі загальноосвітніх навчальних закладів I-II ступенів (4 курс, 6 тижнів); виробнича (педагогічна) практика на базі загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня (5 курс, 5 тижнів); виробнича (педагогічна) практика на базі дитячо-юнацьких спортивних шкіл (5 курс, 5 тижнів).

5. **Заключний етап** – педагогічна практика у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації (6 курс, 5 тижнів).

Попередній етап включає практичні заняття методичного характеру з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки. Отримані знання й уміння доповнюються на семінарських заняттях з теорії і методики фізичного виховання та теорії і методики дитячого та юнацького спорту. У процесі навчальних практик у студентів формуються уміння та навички самостійного проведення різних форм занять фізичними вправами, які потім узагальнюються під час виробничої (педагогічної) практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

На підготовчому етапі у літній період студенти 3 курсу проходять виробничу (педагогічну) практику на базі літніх дитячих оздоровчих таборів, мета якої є набуття професійно-педагогічного досвіду самостійної роботи, необхідного інструктажу з фізичної культури в умовах дитячого оздоровчого табору. На цьому етапі студенти удосконалюють свої уміння самостійно планувати фізкультурно-оздоровчу і спортивно-масову роботу з урахуванням конкретних умов організації (традицій, матеріальної бази, рівня підготовленості дітей і т.д.), самостійно проводять навчально-тренувальні і фізкультурно-оздоровчі заняття, організовують спортивно-масові заходи з учнями різних вікових груп.

На базовому етапі під час проходження навчальної психолого-педагогічної практики, метою якої є полегшення і прискорення адаптації студентів до умов їх майбутньої професійної діяльності, відбувається забезпечення пізнання ними закономірностей професійної діяльності та закладання основ творчого оволодіння способами її організації. На цьому етапі студенти засвоюють систему роботи загальноосвітніх навчальних закладів з предмету «Фізична культура», вивчають основні документи планування й обліку різних видів робіт, особливостей проведення уроків фізич-

ної культури і роботи класного керівника. При підготовці студентів до практики особлива увага приділяється таким напрямкам роботи, як: формування умінь планувати свою діяльність на рік, семестр, чверть, умінь розробити серію уроків, що відводяться на вивчення конкретної теми, окремих урок; формування умінь проводити заняття з різних розділів шкільної програми з фізичної культури; оволодіння навиками організації окремих форм позакласних занять; формування умінь аналізувати, оцінювати свою діяльність і діяльність інших студентів-практикантів.

На основному етапі здійснюється якісна практична підготовка студентів до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій вчителя фізичної культури і керівника спортивних секцій у реальному навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів та дитячо-юнацької спортивної школи.

На цьому етапі студенти удосконалюють свої умінь планувати і проводити уроки з учнями різних вікових груп, вивчають стан здоров'я школярів, їх фізичний розвиток і підготовленість. Опановують сучасними методами і формами організації роботи тренера з виду спорту, формують на базі отриманих знань умінь та навички, необхідні для здійснення практичної діяльності, організують та проводять змагання з обраного виду спорту, розв'язують завдання набору та відбору юних спортсменів. Професійно орієнтована практика сприяє формуванню професійно значущих якостей та психічних властивостей особистості вчителя фізичної культури, тренера з виду спорту.

На заключному етапі практики у магістрантів формують педагогічну готовність до цілісного виконання ними комплексу функціональних обов'язків викладача, серед яких: організація навчального процесу, проведення методичної, науково-дослідної та виховної роботи – розвивають умінь самостійно розв'язувати навчально-виховні завдання, формують потребу постійно підвищувати свою професійну компетентність.

У процесі двох останніх етапів практики студенти оволодівають організаторськими, гностичними, конструктивними, прогностичними, діагностичними, комунікативними та рефлексивними педагогічними уміньми.

Якісне вирішення сукупності завдань на всіх етапах практики забезпечує виконання вимог Державного стандарту в освіті України, його мінімального змісту, рівня знань і умінь, якими повинен оволодіти майбутній спеціаліст із фізичної культури. Для цього він повинен досконало володіти предметом, проявляти ерудицію, постійно працювати над підвищенням власної педагогічної майстерності, своєї загальної культури. Формування цих якостей здійснюється у логічному взаємозв'язку глибокої теоретичної підготовки з основами наук гуманітарно-соціального спрямування та професійної орієнтації і вироблення на цій основі достатніх практичних навичок використання теоретичних знань у практичній діяльності.

Орієнтація на професіоналізм діяльності вимагає нових підходів до визначення змісту навчання студентів. Він полягає у зміцненні акцентів з предметного навчання на інтегрований зміст навчання, на прагнення до системного підходу.

Моделльні характеристики майбутніх фахівців з фізичної культури передбачають використання нової технології навчання, заснованої на системному об'єднанні профільних дисциплін: теорії і методики фізичного виховання, практичних спортивних дисциплін (лижний спорт, рухливі ігри, туризм, плавання, легка атлетика, спортивні ігри, гімнастика, силові види, аеробіка), спортивно-педагогічного удосконалення та медико-біологічних дисциплін із виділенням різних видів практик як інтегруючих компонентів. Ефективність даного процесу забезпечується певними засобами та умовами. До них відноситься комплексна організація діяльності студентів, яка поєднує в собі навчально-пізнавальну, навчально-практичну і самостійну діяльність, безперервність і систематичність вивчення профілактичних дисциплін, взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання змісту, форм і методів викладання.

Головна умова ефективності будь-якого виду практики – включення в зміст роботи студентів завдань, які найбільш адекватно відображають майбутню професійну діяльність, сприяють формуванню професійно значущих умінь та навичок і розкриттю їх творчого потенціалу.

Відповідно до програми практики студенти виконують види робіт з таких розділів: навчальна робота, позакласна робота, виховна робота, методична робота, організаційна робота, науково-дослідна робота. З кожної з перерахованих видів робіт студенти виконують завдання різної складності.

З метою підвищення професійної готовності студентів до виробничої (педагогічної) практики на базі ЗОШ I-III ст. нами розроблені і використовуються різні види завдань з кожного розділу роботи. У Тимчасовому положенні про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень студентів КПНУ імені Івана Огієнка всі види практик оцінюються за 100-бальною шкалою згідно з критеріями, розробленими відповідними кафедрами. Використовуючи положення про те, що **Навчальний (змістовий) модуль (ЗМ)** – це логічно завершена, відносно самостійна, цілісна частина навчального матеріалу окремого кредитного модуля, сукупність теоретичних та практичних завдань відповідного змісту та структури з розробленою системою науково-методичного та інформаційного забезпечення, що передбачає оволодіння знаннями, уміннями та навичками з цієї частини навчального матеріалу і зміст Робочої програми виробничої (педагогічної) практики, ми утворюємо **6 змістових модулів, які складають структуру практики** (рис. 1).

Кількість балів у кожному змістовому модулі пропорційно однакова і визначається за окремими формулами Тимчасового положення: **ЗМ 1 навчальна робота** – 17 балів; **ЗМ 2 позакласна**

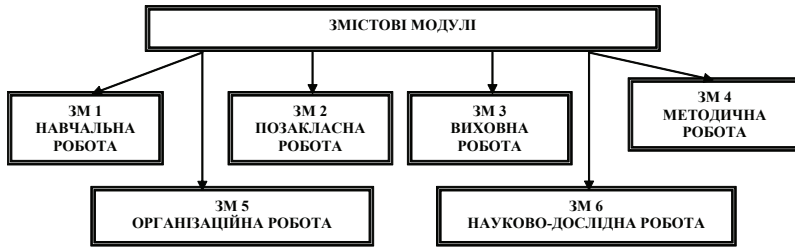

Рис. 1. Структура виробничої (педагогічної) практики на базі ЗОШ І-ІІІ ст.

робота – 16 балів; **ЗМ 3 виховна робота** – 17 балів; **ЗМ 4 методична робота** – 16 балів; **ЗМ 5 організаційна робота** – 17 балів; **ЗМ 6 науково-дослідна робота** – 17 балів.

Зміст кожного змістового модуля розкритий у навчальному посібнику М.С.Солопчука та Г.В.Бесарабчука «Виробнича (педагогічна) практика студентів факультету фізичної культури на базі загальноосвітніх навчальних закладів (в умовах кредитно-модульної системи навчання)», що рекомендований МОН України для студентів факультетів фізичної культури.

За навчальним планом на виробничі (педагогічні) практики не визначено модульних контрольних робіт, які є обов'язковими для всіх студентів і до їх написання мають допускатися всі студенти. На основі змісту Робочої програми практики, виділяємо на кожен змістовий модуль (ЗМ) окремі обов'язкові контрольні заходи і форми роботи, які зобов'язаний провести кожен студент-практикант в період проходження виробничої (педагогічної) практики.

Зважаючи на важливість і складність проведення та оцінювання контрольних заходів і форм роботи практиканта, згідно з вимогами Тимчасового положення, виділяємо не менше 50% від кількості балів на кожен змістовий модуль (рис. 2):

ЗМ 1–17 балів (7 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми);

ЗМ 2–16 балів (6 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми);

ЗМ 3–17 балів (7 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми);

ЗМ 4–16 балів (6 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми);

ЗМ 5–17 балів (7 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми);

ЗМ 6–17 балів (7 балів – щоденна діяльність практиканта на базі практики + 10 балів на контрольні заходи і форми).

Для того, щоб практикант зміг виконати Робочу програму виробничої (педагогічної) практики в сучасних умовах організації навчального процесу відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання, необхідно комплексно підійти до організації практик студентів. Це включатиме в себе навчально-пізнавальну, навчально-практичну та самостійно-індивідуальну діяльність

Рис.2. *Обов'язкові контрольні заходи і форми роботи*

студентів, яка буде підтримана безперервним та систематичним вивченням базових дисциплін, взаємозв'язком науково-теоретичного та методично-практичного навчання студента з включенням відповідного змісту, методів і форм професійної діяльності.

Наведемо приклад на базі виробничої (педагогічної) практики в загальноосвітньому навчальному закладі I-III ступеня (1-9 класи) для студентів 4 курсу, ЗМ 1 «Навчальна робота»:

1. Складання документів планування навчальної роботи з фізичної культури для учнів прикріплених класів.
2. Підготовка планів-конспектів уроків з фізичної культури для учнів прикріплених класів.
3. Проведення всіх уроків фізичної культури в прикріплених класах за розкладом.
4. Відвідування та аналіз уроків у вчителів фізичної культури і студентів-практикантів, відображення результатів аналізу в Робочому зошиті практиканта.
5. Ознайомлення практиканта з методичними особливостями організації та проведення уроків фізичної культури на базі практики.
6. Проведення індивідуальної роботи з учнями (консультації, заняття з невстигаючими та обдарованими учнями).
7. Допомога вчителю фізичної культури удосконалювати дидактичні матеріали з фізичної культури та самостійне їх виготовлення.
8. Участь практиканта в проведенні факультативних занять з ФК в прикріплених класах (за наявності).

9. Проведення психолого-педагогічного аналізу уроків фізичної культури в прикріплених класах.
10. Проведення тестування фізичного розвитку, фізичної підготовленості учнів прикріплених класів.
11. Складання протоколів хронометражу та пульсометрії контрольних уроків фізичної культури.
12. Постійне проведення вимірювання пульсу в учнів на всіх уроках фізичної культури.

Студент-практикант щоденно відвідує базу практики і проводить виконання запланованих видів робіт ЗМ 1. Результати виконання змісту модуля контролюються керівником практики від кафедр факультету фізичної культури чи закріпленим за студентом вчителем фізичної культури та оцінюються за критеріями 12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень студентів університету. Отримані оцінки фіксуються в розділі «Навчальна робота практиканта» Робочого зошита практиканта.

Після завершення терміну практики, керівники практики від кафедр факультету визначають **Рейтингову оцінку (r_k) знань, умінь і навичок студента із ЗМ 1 у балах.**

По-перше, визначається середня 12-бальна оцінка, яка дасть можливість визначити рейтингову оцінку знань, умінь і навичок студентів за видами діяльності. Наприклад, студент отримував за проведені види навчальної роботи такі поточні оцінки: 8, 10, 12, 7, 5, 6, 9.

За формулою $r_k^c = 57 : 7 = 8,14$ – це середня 12-бальна оцінка.

Отриману середню 12-бальну оцінку керівники практики від кафедр факультету заносять у відповідну графу розділу «Навчальна робота практиканта» Робочого зошита практиканта.

Далі продовжується обчислення за формулою: $r_k = (0,05r_k^c + 0,4) \times \hat{r}_k$, де r_k^c – середня оцінка навчальної діяльності студента на навчальних заняттях із навчального (змістового) модуля, тобто частка від ділення суми всіх оцінок на їх кількість (беруться оцінки від 4 до 12, отримані на навчальних заняттях та оцінки, отримані після ліквідації студентом поточної заборгованості, а \hat{r}_k – встановлений максимально можливий бал оцінювання результатів певної навчальної діяльності студента за підсумками поточного контролю з урахуванням її вагомості.

Рейтингова оцінка поточної навчальної роботи з розділу «Навчальна робота» визначається за формулою: $r_k = (0,05 \times 8,1 + 0,4) \times 7 = 5,63$ – це рейтингова оцінка студента у балах, тобто з 7 можливих балів.

Для виконання студентом-практикантом змісту ЗМ 1 Робочої програми практики, необхідно провести обов'язкові контрольні заходи і форми роботи, на які виділено 10 балів. Студент проводить контрольний урок, де присутні запрошені ним перевіряючі, які для проведення контролю використовують критерії, затверджені кафедрою теорії і методики фізичного виховання.

Наприклад, практикант провів контрольний урок з фізичної культури, на який виділено 10 балів і отримав 7 балів. Для отримання рейтингової оцінки за ЗМ 1 необхідно керівнику практики від кафедри факультету фізичної чи університету завершити підрахунок балів: **5,63 бала + 7 балів = 12,63 бала з 17 можливих.**

За результатами контролю визначається **Рейтингова оцінка з кредитного модуля (r_d)** – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння студентом певного кредитного модуля практики упродовж терміну її проведення. Для цього необхідно сумувати отримані рейтингові бали за всі 6 змістових модулів і визнати чи вказану оцінку.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що:

1. Удосконалення національної освітньої системи вимагає переосмислення ключових положень формування змісту навчальних предметів та технології їх оцінювання.

2. Виробнича (педагогічна) практика, як й інші навчальні дисципліни, може бути переведена на кредитно-модульну систему навчання й у свою структуру обов'язково включати модулі, які відображають усі види робіт студента на базі практики відповідно до його індивідуального плану.

3. Створення змістових модулів та критеріїв оцінювання практики є одним із найскладніших творчо-методичних процесів, що дозволить керівникам практики якісно організувати і проводити її студентами на базах практики.

4. Для розробки проекту проведення практики будь-якого виду згідно з вимогами кредитно-модульної системи, необхідно використовувати такі документи планування, як навчальний план, ОПП і ОКХ, наскрізну і робочу програми практики та дотримуватися методик із спеціальних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2003. – 200 с.
2. Степко М.Ф. Болонський процес у фактах і документах / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабик. – Тернопіль : ТДПУ, 2003. – 52 с.
3. Солопчук М.С. Виробнича (педагогічна) практика студентів факультету фізичної культури на базі загальноосвітніх навчальних закладів (в умовах кредитно-модульної системи навчання) / М.С. Солопчук, Г.В. Бесарабчук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 120 с.

In this article the authors made an attempt to analyze and generalize the results of organization and conduct of practical training at the Department of physical training according to the credit-module system.

Key words: physical training, a credit-module system, practical training, professional activity, specific knowledge, ability, skills.

Отримано 6.09.2011